

УДК 342.9

Мартинівський Володимир Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Martynovskyi Volodymyr

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Administrative Law and Administrative Activity

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0001-5266-8043

Мех Юлія Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Mekh Yuliia

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Administrative Law and Administrative Activity

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0002-0191-1020

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-6-9989

ОСНОВНІ ПОМИЛКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПРИЙНЯТТІ ПОСТАНОВИ ПО СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

MAIN ERRORS THAT OCCUR WHEN ADOPTING A DECISION ON AN ADMINISTRATIVE OFFENSE CASE

Анотація. Вступ. Стадія прийняття рішення (винесення постанови) є ключовою у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, оскільки саме на цій стадії здійснюється реалізація адміністративної відповідальності. На цій стадії приймається акт, в якому компетентний орган (посадова особа) офіційно визнає громадянина винним або невинним і визначає захід впливу. Саме тому будь-яка помилка, неправильне застосування норм права спричиняє негативні наслідки для особи, яка притягується до відповідальності.

Мета. Метою дослідження є визначення кола основних помилок на стадії винесення постанови (рішення) у справах про адміністративні правопорушення, а також формування пропозицій щодо недопущення помилок посадовими особами (органами) під час розгляду справ про притягнення до адміністративної відповідальності.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове регулювання винесення постанови по справі про адміністративне правопорушення; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у царині адміністративного процесу та адміністративних проваджень, зокрема провадження у справах про адміністративні правопорушення.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: наукового пізнання (загальнонаукові, конкретнонаукові та спеціальні); аналізу, зокрема метод термінологічного аналізу, який було використано, під час дослідження проблематики доктринального та нормативно-термінологічного визначення стадії розгляду справи про адміністративне правопорушення; логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. В науковій статті розглянуті помилки, що допускаються при винесенні постанови у зв'язку з недоведенням процесуального законодавства при складанні протоколу про адміністративне правопорушення. Також, в роботі приділено увагу порушенням, що допускаються при оцінці доказів у справі про адміністративне правопорушення, оскільки встановлення всіх обставин справи є обов'язком посадових осіб та органів, які розглядають адміністративні

справи. Крім того в статті окрему увагу акцентовано на типових помилках при винесення постанови при розгляді справи про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису).

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на комплексному формуванні пропозицій щодо недопущення помилок при винесенні постанов посадовими особами при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Це надасть змогу забезпечити права та свободи фізичних осіб при розгляді справ про накладання адміністративних стягнень.

Ключові слова: постанова, адміністративне провадження, адміністративні правопорушення, типові помилки, розгляд справи.

Summary. Introduction. The stage of making a decision (issuing a resolution) is key in the proceedings in the case of an administrative offense, since it is at this stage that administrative responsibility is implemented. At this stage, an act is adopted in which the competent body (official) officially declares the citizen guilty or innocent and determines the measure of influence. That is why any mistake, incorrect application of legal norms causes negative consequences for the person who is held accountable.

Purpose. The purpose of the study is to determine the range of basic errors at the stage of issuing a resolution (decision) in cases of administrative offenses, as well as to formulate proposals for preventing errors by officials (bodies) during the consideration of cases of administrative liability.

Materials and methods. The research materials are: 1) regulatory and legal regulation of issuing a decision on an administrative offense case; 2) works of domestic and foreign authors conducting scientific and practical research in the field of administrative process and administrative proceedings, in particular proceedings in cases of administrative offenses.

In the process of carrying out the research, the following scientific methods were used: scientific knowledge (general scientific, specific scientific and special); analysis, in particular the method of terminological analysis, which was used during the study of the problems of doctrinal and normative terminological determination of the stage of consideration of the administrative offense case; logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results. The scientific article examines the mistakes made when rulings are made in connection with non-compliance with procedural legislation when drawing up a protocol on an administrative offense. Also, the work pays attention to the violations allowed in the assessment of evidence in the case of an administrative offense, since establishing all the circumstances of the case is the duty of officials and bodies that consider administrative cases. In addition, the article focuses special attention on typical mistakes when issuing a decision when considering a case about an administrative offense in the field of ensuring road traffic safety, recorded in automatic mode, safety on road transport and violation of the rules for stopping, parking, parking vehicles, recorded in automatic mode photography (video recording).

Discussion. In further scientific research, it is proposed to focus attention on the complex formulation of proposals to prevent errors in making decisions by officials when considering cases of administrative offenses. This will make it possible to ensure the rights and freedoms of individuals when considering cases on the imposition of administrative fines.

Key words: resolution, administrative proceedings, administrative offenses, typical mistakes, case review.

Постановка проблеми. Конституція України оголосила, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [10]. В цьому контексті сучасне суспільство потребує швидшого реагування держави на адміністративні правопорушення, які посягають на права громадян.

В сучасних умовах актуального значення набуває неухильне дотримання законів, посилення гарантій прав громадян і охорони їхніх законних інтересів. Для цього використовуються різноманітні засоби переконання, а також заходи державного примусу — адміністративні, карні, дисциплінарні, цивільно-правові й інші.

В даний час боротьба з адміністративними правопорушеннями є актуальною державною задачею. У силу своєї поширеності вони наносять значну шкоду нашому суспільству. Для цього використовуються різноманітні засоби переконання, а також заходи

державного примусу — адміністративні, карні, дисциплінарні, цивільно-правові й інші.

У державному управлінні становище режиму законності багато в чому залежить від додержання посадовими особами й громадянами законодавства про адміністративну відповідальність. Рівень стану боротьби з адміністративними правопорушеннями тісно пов'язаний з дотриманням правил накладення стягнень. Практика свідчить, що вони часто порушуються. Можна відзначити декілька причин такого явища: у країні діє чимало актів про адміністративну відповідальність, що ускладнює аналіз нових законодавчих положень і узагальнення досвіду їхнього застосування правозастосовчими органами, посадовими особами; застосування законодавства про адміністративні правопорушення здійснюється не тільки юристами-професіоналами, але і посадовими особами, що не мають спеціальної правової підготовки, навичок застосування адміністративного законодавства; пропаганда законодавства про

адміністративні правопорушення на дуже низькому рівні, тому що багато посадових осіб ставляться до боротьби з адміністративними правопорушеннями як до чогось другорядного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут провадження у справах про адміністративні правопорушення становить систему норм, що регулюють порядок розгляду й вирішення справ щодо притягнення до адміністративної відповідальності. Питанню адміністративного провадження приділяли увагу багато вітчизняних учених, серед яких можемо назвати Ю. П. Битяка [3], Д. В. Лученка [5], В. Т. Пилипчука [7], О. М. Соловійову [1], О. О. Кравчука [11], А. В. Тарасюка [14] та інших. Разом із тим питання щодо визначення помилок при винесення постанови в провадженні у справах про адміністративні правопорушення не приділялося належної уваги. Саме цим обумовлена необхідність наукового аналізу цього питання.

Метою статті є визначення кола основних помилок на стадії винесення постанови (рішення) у справах про адміністративні правопорушення, а також формування пропозицій щодо недопущення помилок посадовими особами (органами) під час розгляду справ про притягнення до адміністративної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Процесуальна діяльність різних державних органів має багато спільних властивостей. До таких рис можна віднести владність діяльності державних органів, посадових осіб, урегульованість цієї діяльності правовими нормами (процесуальними), спрямованість на досягнення певного юридичного результату, прийняття державно-владного акту (закону, постанови, інструкції, наказу і т.д.).

Самостійним видом юридичного процесу є адміністративний процес. Його можна розглядати як регламентовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність державних і громадських органів, спрямовану на вирішення конкретних управлінських задач за допомогою наданих їм владних повноважень. Здійснюючи процесуальну діяльність, орган виконавчої влади, посадова особа видають нормативний чи індивідуальний акт, чим досягається певний правовий ефект. Адміністративний процес — є правовою формою керування, різновидом управлінської діяльності і регламентується адміністративно-процесуальними нормами.

Розмаїтість змісту управлінської діяльності зумовлює і різноманітність адміністративного процесу. Він має складну структуру і складається з ряду проваджень. Провадження — це вид процесуальної діяльності, врегульований законом порядок вирішення певної групи справ. Провадження у застосуванні примусових заходів є частиною адміністративного процесу, у якому, у свою чергу, розрізняють провадження у справах про адміністративні правопорушення, дисциплінарне провадження, провадження

за зверненнями громадян, дозвільне провадження, атестаційне провадження й ін.

Порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення є певною послідовністю процесуальних дій, спрямованих на захист прав та законних інтересів осіб, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення та встановлення об'єктивної істини. Ця стадія є ключовою в провадженні у справах про адміністративні правопорушення. У процесі її здійснення умовно можна виділити групи взаємозв'язку дій судді, органу, посадової особи, іменовані етапами. Традиційно виділяються етапи: а) підготовки справи до розгляду; б) аналізу обставин справи та зібраних матеріалів; в) прийняття та оголошення постанови у справі [3, с. 286].

На етапі підготовки справи до розгляду найчастіше порушення допускаються при оцінці правильності складання протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів, і навіть їх повноти.

До суттєвих недоліків протоколу та інших матеріалів, що тягнуть за собою неможливість призначення розгляду справи слід віднести, наприклад, не вручення протоколу про адміністративне правопорушення особі, яка притягається до адміністративної відповідальності. Так, відповідно до ст. 254 Кодексу України про адміністративні правопорушення, протокол про адміністративне правопорушення, у разі його оформлення, складається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності [9].

Крім того, до недоліків протоколу та інших матеріалів справи можна віднести — відсутність факту роз'яснення особі, яка притягається до адміністративної відповідальності прав та обов'язків. Відповідно до ст. 256 КУпАП, при складенні протоколу особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються його права і обов'язки, про що робиться відмітка у протоколі.

До наступного типу помилок слід віднести помилки при складанні постанови про адміністративне правопорушення:

1) Порушення прав учасників провадження у справі про адміністративне правопорушення. Відповідно до ст. 268 КУпАП, особа, яка притягається до адміністративної відповідальності має право: знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржити постанову по справі.

2) Порушення процесуальних норм в оцінці доказів у справі. Відповідно до ст. 252 КУпАП, орган

(посадова особа) оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю. Доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису.

3) Типовою помилкою посадових осіб органів внутрішніх справ, які розглядають справу про адміністративне правопорушення є формальний підхід, який полягає у тому, що у постанову вноситься лише фабула події адміністративного правопорушення аналогічна з тією, що була внесена до протоколу про адміністративне правопорушення. При цьому не враховуються, що посадовою особою мають бути вжиті заходи щодо встановлення всіх обставин справи, що підлягають доведенню відповідно до ст. 280 КУпАП. Зокрема, не приділяється належної уваги встановленню винності особи, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

В результаті зазначених помилок виникають підстави для оскарження постанови про адміністративне правопорушення, що в свою чергу є повністю законною та справедливою дією, яка забезпечує права особи, що притягається до адміністративної відповідальності.

4) Слід зауважити, що посадові особи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення при складанні процесуальних документів (постанова, протокол) не завжди дотримуються законодавства про забезпечення функціонування української мови як державної [13].

5) Окреме місце при розгляді питання основних помилок при винесення постанови про адміністративне правопорушення слід приділити особливостям розгляду справ про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису). При розгляді зазначеного питання, на нашу думку слід звернути увагу на наступне.

Ч. 2 ст. 61 Конституції України закріплює: юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Тобто за кожне конкретне правопорушення особа несе юридичну відповідальність, в тому числі і адміністративну, при чому тільки та особа, яка вчинила правопорушення. Від цього і формується елемент складу адміністративного правопорушення — суб'єкт. Стосовно можливості існування двох або більше суб'єктів адміністративного правопорушення та питання можливості передбачення власника транспортного засобу при передачі авто усвідомлювання, що користувач авто може порушити Правила дорожнього руху (вчинити адміністративне правопорушення), то відповідно до ст. 11 КУпАП адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити. Таким чином, КУпАП чітко закріплює визначення адміністративного правопорушення, що вчинено з необережності та ні в якому разі особа не звільняється від відповідальності. В нашому випадку особа (власник), передаючи транспортний засіб, усвідомлює можливість вчинення правопорушення (порушення Правил дорожнього руху). Таким чином, мова йде за суб'єктивну сторону. При цьому, виникає ряд спірних питань: чинне законодавство не містить норм, забороняючих передачу транспортних засобів іншим особам; при передачі транспортного засобу власник може не передбачати можливість скоєння адміністративного правопорушення (навіть якщо особа ніколи не притягалась до адміністративної відповідальності). Крім того, щодо обов'язку власника транспортного засобу змусити сплатити штраф за адміністративне правопорушення, то на сьогоднішній день взагалі відсутній механізм стосовно реалізації такого обов'язку, на відміну від державних органів, до компетенції яких і віднесено стягнення штрафів, що в свою чергу забезпечено і дієвим механізмом.

Ч. 1 та ч. 4 ст. 122 КУпАП чітко визначає об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, в нашому випадку — перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів більш як на двадцять кілометрів на годину або перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів більш як на п'ятдесят кілометрів на годину. Відповідно, перевищити встановлених обмежень швидкості руху транспортного засобу може тільки та особа, яка безпосередньо керує транспортним засобом. При притягненні до адміністративної відповідальності повинні бути всі елементи складу адміністративного правопорушення (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона), та об'єктивна сторона повинна бути прямо передбачена в диспозиції статті. На нашу думку,

шляхом внесення змін до ст. 122 КУпАП, саме до Особливої частини Кодексу та закріпивши в ній ще одну об'єктивну сторону (наприклад:...а так саме передача особі транспортного засобу, яка перевищила встановлені обмежень швидкості руху транспортних засобів...) можна вирішити це питання. При цьому, пропозиції стосовно ідентифікації особи шляхом додаткової фіксації фото водія, що здійснив адміністративне правопорушення, на наш погляд, не може бути дієвим, адже, на сьогодні в Україні відсутній механізм, щодо пошуку даних особи тільки при наявності фотографії обличчя.

При розгляді зазначеного питання не можна обійти увагою факт фактично відсутності повноцінного очного розгляду справи про адміністративне правопорушення; не врахування пом'якшуючих та обтяжуючих обставин при розгляді справи; не дослідження доказів по справі крім одного — автоматичну фіксацію правопорушення; фактично позбавлення права надавати інші докази; при розгляді справи не врахування обставини, що виключають адміністративну відповідальність (ст. 17 КУпАП), крайня необхідність (ст. 18 КУпАП), необхідна оборона (ст. 19 КУпАП), неосудність (ст. 20 КУпАП). Поряд з цим, ст. 280 КУпАП свідчить, що орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колек-

тиву, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Особливості розгляду справ про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису), встановлюються статтями 279-1-279-8 КУпАП. Тобто КУпАП вже закріпив особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення зафіксовані в автоматичному режимі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. До основних помилок що виникають при винесенні постанови по справі про адміністративне правопорушення, слід віднести: помилки при складанні протоколу про адміністративне правопорушення (не вручення протоколу про адміністративне правопорушення особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, не роз'яснення особі, яка притягається до адміністративної відповідальності прав та обов'язків); порушення прав учасників провадження у справі про адміністративне правопорушення; порушення процесуальних норм в оцінці доказів у справі; формальний підхід посадових осіб, які розглядають справу про адміністративне; помилки при винесенні постанови про адміністративне правопорушення при розгляді справи про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі, безпеки на автомобільному транспорті та про порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксоване в режимі фотозйомки (відеозапису).

Література

1. Адміністративна процедура : навч. посібник / І. В. Бойко, О. Т. Зима, О. М. Соловйова, А. М. Школик; за заг. ред. І. В. Бойко. Харків : Право, 2019. 206 с.
2. Адміністративне право України. Адміністративне судочинство в Україні : посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / [І. М. Балакарева, М. І. Белікова, І. В. Бойко та ін.]; за заг. ред. Н. Б. Писаренко. Х. : Право, 2020. 190 с.
3. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), І. М. Балакарева, І. В. Бойко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2021. 392 с.
4. Адміністративне процесуальне право : навч. посібник / За заг. ред. Т. П. Мінки. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2012. 278 с.
5. Битяк Ю. П., Лученко Д. В. Еволюція адміністративного права за роки незалежності України: підрозділ у колективній монографії «Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку» / редкол.: О. В. Петришин, Н. С. Кузнецова та ін. Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2021. 660 с. С. 323–341.
6. Бойко І. В., Соловйова О. М. Новітні парадигми в адміністративному праві. Новітні досягнення та вектори розвитку сучасної юриспруденції : колективна монографія / За заг. ред. Т. О. Коломоець. Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2021. Ч. 1. 448 с. С. 117–142.
7. Захист прав, приватності та безпеки людини в інформаційну епоху / Пилипчук В. Г., Брижко В. М., Доронін І. М. та ін. : монографія; за заг. ред. акад. В. Г. Пилипчука. Київ-Одеса : Фенікс, 2020. 260 с.
8. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35. Ст. 446.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.

10. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Кравчук О. О. Адміністративна та (або) кримінальна відповідальність за порушення карантину людей. *Публічне право*. 2020. № 1. С. 102–115.
12. Поштаренко О. Поняття, сутність та зміст адміністративної відповідальності в умовах нової парадигми адміністративного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 174–179.
13. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квітня 2019 № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 21. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 28.08.2022).
14. Тарасюк А. В. Кібербезпека України на сучасному етапі державотворення: теоретико-правові основи : монографія. Київ; Одеса : Фенікс, 2020. 404 с.
15. Чижко К. Зарубіжний досвід адміністративно-правової кваліфікації правопорушень. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 185–191.

References

1. Administratyvna protsedura: navch. posibnyk / I. V. Boiko, O. T. Zyma, O. M. Soloviova, A. M. Shkolyk; za zah. red. I. V. Boiko. Kharkiv: Pravo, 2019. 206 s.
2. Administratyvne pravo Ukrainy. Administratyvne sudochynstvo v Ukraini: posib. dlia pidhot. do zovn. nezalezh. otsiniuvannia / [I. M. Balakarieva, M. I. Bielikova, I. V. Boiko ta in.]; za zah. red. N. B. Pysarenko. Kh: Pravo, 2020. 190 s.
3. Administratyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk / Yu. P. Bytiak (ker. avt. kol.), I. M. Balakarieva, I. V. Boiko ta in.; za zah. red. Yu. P. Bytiaka. Kharkiv: Pravo, 2021. 392 s.
4. Administratyvne protsesualne pravo: navch. posibnyk / Za zah. red. T. P. Minky. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2012. 278 s.
5. Bytiak Yu. P., Luchenko D. V. Evoliutsiia administratyvnoho prava za roky nezalezhnosti Ukrainy: pidrozdil u kolektyvni monohrafiï "Pravova nauka Ukrainy: suchasnyi stan, vyklyky ta perspektyvy rozvytku" / redkol.: O. V. Petryshyn, N. S. Kuznietsova ta in. Nats. akad. prav. nauk Ukrainy. Kharkiv: Pravo, 2021. 660 s. S. 323–341.
6. Boiko I. V., Soloviova O. M. Novitni paradyhmy v administratyvnomu pravi. Novitni dosiahnennia ta vektory rozvytku suchasnoi yurysprudentsii: kolektyvna monohrafiia / Za zah. red. T. O. Kolomoiets. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2021. Ch. 1. 448 s. S. 117–142.
7. Zakhyst prav, pryvatnosti ta bezpeky liudyny v informatsiinu epokhu / Pylypchuk V. H., Bryzhko V. M., Doronin I. M. ta in.: monohrafiia; za zah. red. akad. V. H. Pylypchuka. Kyiv-Odesa: Feniks, 2020. 260 s.
8. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06lypnia 2005 r. № 2747-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2005. № 35. St. 446.
9. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: Zakon Ukrainy vid 07 hrudnia 1984 r. № 8073-Kh. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1984. № 51. St. 1122.
10. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30. St. 141.
11. Kravchuk O. O. Administratyvna ta (abo) kryminalna vidpovidalnist za porushennia karantynu liudei. *Publichne pravo*. 2020. № 1. S. 102–115.
12. Poshtarenko O. Poniattia, sutnist ta zmist administratyvnoi vidpovidalnosti v umovakh novoi paradyhmy administratyvnoho prava. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2020. № 3. S. 174–179.
13. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi: Zakon Ukrainy vid 25 kvitnia 2019 № 2704-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2019. № 21. St. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.
14. Tarasiuk A. V. Kiberbezpeka Ukrainy na suchasnomu etapi derzhavotvorennia: teoretyko-pravovi osnovy: monohrafiia. Kyiv; Odesa: Feniks, 2020. 404 s.
15. Chyshko K. Zarubizhnyi dosvid administratyvno-pravovoi kvalifikatsii pravoporushen. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2020. № 3. S. 185–191.